

ІСТОРІЯ ТА ГЕОГРАФІЯ РОЗВИТКУ ДЖИПІНГ-ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ

ЛУЩИК Марія Василівна

кандидат географічних наук, доцент кафедри туризму
Національний університет «Львівська політехніка»
<https://orcid.org/0000-0001-5411-348X>
e-mail: murmarja@gmail.com

ГОЛОДОВСЬКА Олена Ярославівна

кандидат технічних наук, асистент кафедри екологічної безпеки та природоохоронної діяльності
Національний університет «Львівська політехніка»
<https://orcid.org/0000-0003-2774-3931>
olenagorodilovska@gmail.com

Джип-туризм і активний відпочинок стають все більш популярними в багатьох країнах, в тому числі і в Україні. В останні роки спостерігається зростання інтересу до пригодницьких та екстремальних видів відпочинку, зокрема, таких як джипінг. Збільшення кількості туристів, які цікавляться джипінгом, насправді сприяє економічному зростанню країни, а також виникненню проблем, пов'язаних з проблемами природного середовища. Метою дослідження є висвітлення основних проблем і тенденцій розвитку джип-туризму в Україні. Об'єктом дослідження є джип-туризм в Україні. Предметом дослідження є світовий та вітчизняний досвід та перспективи розвитку джип-туризму

У статті досліджено фундаментальне поняття джип-туризму, його види та місце в загальній структурі туризму. У розділі також висвітлено особливості організації джип-турів.

Друга частина дослідження присвячена історії становлення джип-туризму як у світі, так і в Україні. Досліджується міжнародний досвід організації джип-туризму та обговорюється досвід України в організації таких турів, зокрема залучення асоціацій джип-ентузіастів і туристичних компаній, які пропонують цей вид пригод. Проаналізовано основні проблеми розвитку джип-туризму в Україні. Це включає вивчення екологічного впливу джип-туризму на флору, фауну та ґрунт. Крім того, розглянуто інші негативні сторони впровадження джип-турів. Розділ також розглядає правові та організаційні положення щодо джип-туризму в Україні та завершується пропозиціями щодо посилення та розвитку джип-туризму в країні.

Це дослідження дає цінну інформацію про різні виміри джип-туризму, його розвиток і виклики, з якими він стикається в Україні. Висновки можуть бути корисними для туристичних організацій, державних установ та інших зацікавлених сторін у туристичній індустрії, а також для зусиль із збереження довкілля.

Ключові слова: екстремальний туризм, джипінг-туризм, правове регулювання джипінгу.

HISTORY AND GEOGRAPHY OF THE DEVELOPMENT OF JEEPING TOURISM IN UKRAINE

Mariia LUSHCHYK, Olena HOLODOVSKA

Lviv Polytechnic National University

Jeep tourism and active recreation are becoming more and more popular in many countries, including Ukraine. In recent years, there has been an increase in interest in adventure and extreme types of recreation, in particular, such as jeeping. The increase in the number of tourists who are interested in jeeping actually contributes to the economic growth of the country, but also the emergence of problems related to issues in the natural environment. The aim of the study is coverage of the main problems and trends in the development of jeep tourism in Ukraine. The object of research is jeep tourism in Ukraine. The subject of research is global and domestic experience and prospects for the development of jeep tourism

The article explores the fundamental concept of jeep tourism, its various types, and its place within the overall structure of tourism. The section also highlights the unique characteristics of organizing jeep tours.

The second part of research delves into the history of the emergence of jeep tourism both globally and in Ukraine. It explores international experiences in organizing jeep tourism and discusses the experiences of Ukraine in organizing such tours, including the involvement of jeep enthusiasts' associations and tour companies offering this type of adventure. The main problems associated with the development of jeep tourism in Ukraine have been analyzed. This includes examining the environmental impact of jeep tourism on flora, fauna, and soil. Additionally, other negative aspects of implementing jeep tours are considered. The section also addresses the legal and organizational regulations concerning jeep tourism in Ukraine and concludes with proposals for enhancing and developing jeep tourism in the country.

This research provides valuable insights into the various dimensions of jeep tourism, its development, and the challenges it faces in Ukraine. The findings can be beneficial for tourism organizations, government institutions, and other stakeholders in the tourism industry, as well as environmental conservation efforts.

Key words: extreme tourism, jeeping tourism, legal regulation of jeeping.

Лущик М., Голодовська О. (2023) Історія та географія розвитку джипінг-туризму в Україні. *DEVELOPMENT SERVICE INDUSTRY MANAGEMENT*, (3), 68-74.
[https://doi.org/10.31891/dsim-2023-3\(10\)](https://doi.org/10.31891/dsim-2023-3(10))

Lushchik M., Holodovska O. (2023) History and geography of the development of jeeping tourism in Ukraine. *DEVELOPMENT SERVICE INDUSTRY MANAGEMENT*, (3), 68-74.
[https://doi.org/10.31891/dsim-2023-3\(10\)](https://doi.org/10.31891/dsim-2023-3(10))

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями

Україна, зі своїми розмаїтими географічними умовами та природними ресурсами, володіє величезним потенціалом для розвитку різних видів туризму, в тому числі і джипінг-туризму як наземного різновиду екстремального туризму. Під джипінгом, зазвичай, розуміють так званий офф-роуд на спеціальних відкритих автомобілях-позашляховиках, які мають підвищену прохідну здатність і здатні за короткий відрізок часу подолати найбільш важкодоступні місця [4]. Джипінг – термін досить умовний, і часто застосовується до будь-яких транспортних переміщень, що проходять на важкопрохідній техніці по природних територіях. Це можуть бути джип-тури, перегони, трофі-рейди чи просто особисті «покатушки» [5]. Джипінг передбачає різні цілі використання позашляховиків – для туризму, розваг чи спорту. Це і спортивні кількадевні трофі-експедиції, і тріал-змагання, і групові заїзди фестивального типу, а також використання позашляховиків місцевими жителями для «зеленого» туризму.

Водіння по бездоріжжю не бачить перед собою перешкод – позашляховики легко долають гори, ліси і долини, а також кар'єри або спеціально підготовлені для цього виду спорту полігони і траси. Проте, джипінг – це не тільки фантастична пригода, екстрим та драйв, яка сподобається кожному любителю екстремальних вражень, але й виклик. Це можливість перевірити свою витривалість і силу, а складні умови водіння вимагають неабиякої сміливості, великої проникливості та вміння працювати з іншими учасниками ралі. Тому, не дивно, що цей вид туризму щороку знаходить собі клієнтів як серед вітчизняних, так і закордонних гостей. Саме тому, вважаємо актуальним дослідити історію виникнення даного виду туризму в Україні, а також проаналізувати локації та топові ділянки для джипінг-туризму в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Попри зростання популярності джипінг-туризму в Україні, значної кількості наукових досліджень щодо географії поширення, проблем та перспектив розвитку джипінгу в Україні, як і щодо впливу джипінг-турів на навколишнє середовище, так званий «екологічний вандалізм» немає. Автори *Кляп М. П. та Шандор Ф. Ф.* говорять про екстремальний туризм, який розуміють як різновид туризму, який несе в собі певний ризик. На їхню думку, головне в екстремальному туризмі – наявність природних умов для обраного виду відпочинку і досвідчених організаторів, адже туристи змагаються з природою: переборюють гірські річки, підкорюють води океанів та морів, дізнаються про небо за допомогою різноманітних пристроїв і можуть злітати на декілька днів у космос [1]. Про джипінг автори не згадують.

Виклад основного матеріалу

Джип-тури або подорожі на позашляховиках – екстремальний вид туризму, який часто обирає молодь або чоловічі компанії. По типу використання автомобіля можливі три види джип-туру: з водієм, при цьому сам учасник або учасники знаходяться на пасажирських місцях, з гідом-супроводником – в якості водія виступає сам учасник, а супроводжуюча особа сидить на пасажирському місці і в особистому автомобілі, машина супроводу їде поруч.

Існує кілька рівнів маршрутів для джипінгу: легкий, середній, складний. Легкий рівень вибирають невеликі компанії або при корпоративному рівні. Це поїздка по второваній стежкою, яка ускладнена парою перевалів або дрібних водойм. Середній рівень – калюж трохи більше, можливо перетин річок в брід на машині, трампліни ділянки і складні повороти. Складним рівнем володіють досвідчені водії позашляховиків, найчастіше для перевірки своїх навичок або транспортного устаткування. Ці дистанції пов'язані з неабиякою небезпекою, що робить цей вид розваг таким популярним серед зрілих відбулися чоловіків.

Здійснено огляд основних локацій, які використовуються для джипінг-туризму в Україні:

Карпати – в теплу пору року в цьому регіоні легко можна зустріти колону джипів. На хребтах Свидовець чи Боржава джипів та автотранспорту найбільше. Полонина Красна популярна серед іноземних автотуристів. В меншій мірі зустріти позашляховик можна будь-де, де є хоч якась дорога.

Закарпаття. Унікальна можливість відпочити від міської метушні, пробитих маршрутів, набратися нових вражень і адреналіну – це **джипінг у Закарпатті**. В основному, сезон подорожей на позашляховиках в Закарпатті досить таки тривалий – з кінця весни і початку літа до пізньої осені. Крім того, сьогодні також розроблено чимало прекрасних і захоплюючих туристичних пропозицій для зимового джипінгу в Карпатах. Один з найцікавіших маршрутів – виїзд на позашляховиках на Полонину Руну з **Ужгорода** через Перечин та високогірне село Лумшори. По дорозі буде прекрасна можливість спробувати і набрати додому кришталево чисту і смачну воду у Сімері, прогулятися до каскаду лумшорських **водоспадів**, скупатися в карпатських джакузі – **чанах** з лікувальною сірководневою мінеральною водою, насолодитися кращими стравами

закарпатської кухні в колоритній колибі. На самій же полонині Руні вас чекатимуть незабутні драйвові катання і дивовижні пейзажі, від яких дух захоплює. Тут, на висоті 1478 метрів над рівнем моря, можна влаштувати невеликий пікнік і випити шампанського за підкорення цієї прекрасної гірської вершини.

Південь України. На чорноморському узбережжі є кілька привабливих для джиперів територій. Водії в захваті від піщаних дюн, солоних озер та морських пляжів. А от без машини, наприклад, на Кінбурні можна побачити таке рідкісне у світі поєднання, як арктичні качки пухівки поряд з «африканськими» рожевими пеліканами.

Ліси: Привабливим для трофі-рейду може бути будь-який великий лісовий масив від Дніпропетровської області до Полісся.

Трофі-рейдз'явився в Україні на початку 90-х років. Серед автомобільних видів спорту, змагання з подолання бездоріжжя, вважаються одними з найновіших. Перші змагання позашляховиків відбулися на Закарпатті. Даний захід швидше нагадував зустріч людей, які просто отримують задоволення від складних трас та перешкод, а також люблять відчувати силу свого авто. Серйозними та професійними ці змагання не були. На той час, автомобільний ринок не був багатим на спеціальні обладнання та запчастини для офф-роуду: лебідки, силові обвіси та інше. Саме тому пройти всі випробування було набагато складніше, ніж сьогодні.

З 1990 до 1993 року в Україні продовжували змагатися прихильники офф-роуд. Кількість учасників стрімко зростала та навіть виходила за межі держави. В Україну почали з'їжджатися з Німеччини, Австрії, Франції та Угорщини.

За ініціативи німецьких учасників з Німеччини у 1995 році вперше проведено змагання Transilvania – Trophy. Дані змагання було визнано найскладнішим у Європі. Наступні перегони відбулися у 1996 та 1997 роках.

У 1996 році офф-роуд траса складала 10 кілометрів. Старт був у місті Ужгород, а фініш біля Невицього замку. Подія тривала 5 днів. Організація змагання була на вищому рівні: безкоштовне польове харчування та напої для всіх причетних, охорона, вертоліт для журналістів.

У 1997 році змагання завершилися скандалом. Місцева влада виділила стоянку для авто на місці пасовиська. Жителі села обурилися та не допустили проведення змагань. Організатори компенсували збитки селянам, проте розірвали угоду про співпрацю із Закарпатською обласною державною адміністрацією.

У 1998 році Україна спробувала самостійно провести подібні змагання, які мали назву «Карпати трофі». Учасників було менше, але це не завадило поціновувачам офф-роуд насолодитися атмосферою.

Джипінг-туризм в Україні широкої популярності набув на початку 2000-х років і постійно стрімко зростає.

Україна має велику кількість мальовничих і водночас вимогливих місць для джипінгу, таких як Карпати, Кримські гори, Полісся та інші.

Крім того, в Україні організуються різноманітні змагання з джипінгу, включаючи кубки, чемпіонати та фестивалі. Ці заходи збирають ентузіастів з усієї країни та людей з-за кордону.

Джипінг в Україні має багату історію, ця екстремальна форма активного відпочинку полягає в проходженні складних теренів на автомобілях з підвищеною прохідністю.

Незважаючи на популярність джипінгу в Україні, варто зазначити, що здійснення таких активностей повинно відбуватися з дотриманням вимог безпеки та охорони довкілля, а також з урахуванням діючого законодавства.

Сьогодні джипінг продовжує залишатися популярним видом відпочинку, який подобається багатьом: ентузіасти беруть участь в організованих позашляхових заходах, досліджують визначені позашляхові стежки та беруть участь у відповідальних позашляхових практиках, щоб мінімізувати їхній вплив на навколишнє середовище.

Варто зазначити, що історія джипінгу може відрізнятися в різних регіонах і країнах, оскільки місцеві фактори та культурні впливи сформували розвиток і практику позашляхового водіння в різних частинах світу.

Україна має кілька клубів джипінгу, де ентузіасти об'єдналися, обмінюються досвідом та беруть участь у заходах, пов'язаних з джипінгом.

«Off-Road Ukraine» – один з найбільших та найактивніших клубів джипінгу в Україні. Вони організують регулярні поїздки, змагання та тренування для своїх учасників.

«4x4 Club Ukraine» – цей клуб також має велику спільноту джиперів і проводить різноманітні заходи, включаючи поїздки на важкодоступні місця, екскурсії та тренування.

«Jeep Club Ukraine» – спеціалізований клуб для власників автомобілів Jeep. Вони організують поїздки, зустрічі та фестивалі для любителів цього бренду.

«Offroad Brothers Ukraine» – цей клуб об'єднує ентузіастів джипінгу з усієї країни та активно займається організацією подорожей та спортивних змагань.

Це лише кілька прикладів клубів джипінгу в Україні, існує багато інших регіональних та місцевих клубів, які можуть мати власні програми та активності.

Багато українських тур-підприємств пропонують джипінг-тури.

Зокрема, турпідприємство «Йо, Верховина» надає великий вибір джипінг-турів, зокрема: «Над Гуцульською Столицею (село Верховина гора Магура)», «Незалежні вершини (село Ільці)», «Між рікою та

горою (село Красник)», «Підніжжя Чорногори (село Дземброня полонина Смотрич)», «Гуцульська Газдівка (гора-полонина Ігрець)», «Корівки та пахучі трави (село Кривопілля полонина Діл)», «Велика гуцульська гойдалка (село Бережниця гора Бенджола)».

На сайті зазначається, що всі маршрути пролягають дорогами місцевого значення, що забезпечує максимальний рівень безпеки для пасажирів та навколишнього середовища.

Туристичне агенство «Карпатський краєвид» також пропонує багато цікавих джипінг-турів вершинами Карпат з виїздами на полонини та гірські пасма військовим автомобілем спроектованим саме для поїздок в екстремальних умовах з неймовірною прохідністю. Дана компанія пропонує такі маршрути:

– Гора Ягідна (Чорногірський хребет (від гори Петрос та до самого Піп Івана. З іншого боку відкривається панорама Горганського хребта, а також в хорошу погоду можна побачити села Ворохта, Татарів, Яблуниця (Яблунівський перевал, Микуличин);

– Панорама Яремче (Гора Вершина, вид на гору Маковиця та гору Горган-Явірні, маршрут пролягає через урочище Багрівець);

– Гора Маковиця.

Туристичне підприємство «YAREMCHE TRAVEL CAR» пропонує джип-тури у такі місця, як: Яремче, Буковель, Верховина, Мукуличин.

Також в Україні проводяться різноманітні джипінг-фестивалі, зокрема такі.

«Off-Road Free Fest» є одним з найбільших джиперських заходів у країні і збирає любителів бездоріжжя з різних регіонів. Він проводиться на великій території, яка спеціально підготовлена для бездоріжжя. Учасники можуть демонструвати свої навички та майстерність у керуванні джипами, переборюючи різні перешкоди та випробування. На фестивалі можна побачити різноманітні джипи, від класичних моделей до спеціалізованих вантажівок і великих пасажирських автомобілів, які були модифіковані для бездоріжжя. Також організатори часто організують різні змагання та екстремальні випробування для учасників.

Off-Road Free Fest зазвичай також включає розважальну програму, яка включає в себе концерти, виставки, екскурсії та інші активності для всієї родини.

Рис. 1. Фото з фестивалю Off-Road Free Fest 2018 року*

*Фото: BEZDOR

«Off-Road Rivne 4x4» є одним з відомих off-road фестивалів, який проводиться в місті Рівне. Цей фестиваль збирає джиперів та любителів бездоріжжя з усієї країни. Відзначається різноманітними заходами, такими як демонстрації джипів, екскурсії по бездоріжжю, технічні випробування, змагання та конкурси. Учасники мають можливість продемонструвати свої навички водіння на важкодоступних місцевостях та подолати різноманітні перешкоди. Організатори «Off-Road Rivne 4x4» забезпечують безпеку та дотримання правил під час фестивалю. Заходи проводяться на спеціально обладнаних ділянках або на бездоріжжі, де джипери можуть безпечно демонструвати свої вміння.

Цей фестиваль залучає як професіоналів, так і новачків у світі джипінгу, створюючи спільноту людей, які цінують пригоди та екстремальні випробування на бездоріжжі.

Рис. 2. Фестиваль «Off-Road Rivne 4x4» 2018 рік*

*Фото: РІВНЕ ВЕЧІРНЄ

Відкритий кубок зі спортивного автотуризму «ПІЛГУЛ» традиційно проводиться в Миколаївському районі Одеської області. В змаганнях беруть участі екіпажі з усієї України. Категорії транспортних засобів: TP-0; TP-1; TP-2; TP-3; ATV; UTV. Безпосередньою підготовкою офф-роад змагань займаються ГСК та «Клуб 4x4 Одеса».

Учасники «ПІЛГУЛ» можуть перевірити свої сили в одному з форматів: • Триал-змагання на короткій дистанції до 1,5 км; • Екіпажі продемонструють майстерність в подоланні позашляхових перешкод: як природних, так і штучних, створених спеціально для перегонів; • GPS-орієнтування на довгій дистанції. Маршрут охоплює пересічену місцевість й триває 30 км.

«Полісся Трофі» (Polissya Trophy) є одним з off-road фестивалів в Україні. Цей захід проводиться в регіоні Полісся, який відомий своїми прекрасними природними ландшафтами та бездоріжжям.

«Полісся Трофі» пропонує учасникам можливість досліджувати важкодоступні місцевості, подолати перешкоди та продемонструвати свої навички водіння на бездоріжжі. Фестиваль включає в себе змагання на час, орієнтувальні етапи та спеціальні випробування. Організатори ставлять на перше місце безпеку та екологічну свідомість. Учасники повинні дотримуватися правил та рекомендацій, щоб зберегти природу та запобігти пошкодженню місцевості.

Цей фестиваль також відрізняється своєю дружньою атмосферою, де джипери збираються разом, обмінюються досвідом та насолоджуються спільними пригодами. Він є чудовою можливістю зустріти нових людей, познайомитися з ентузіастами бездоріжжя та провести час у природі.

Висновки з даного дослідження

і перспективи подальших розвідок у даному напрямі

Офф-роуд фестивалі є популярними подіями, які збирають джиперів та любителів бездоріжжя разом для відчуття адреналіну, спілкування та випробування своїх навичок водіння. Ці фестивалі надають можливість учасникам експериментувати на спеціально підготовлених трасах, долати важкі перешкоди, демонструвати свою вміння та викликати себе в екстремальних умовах. Крім того, офф-роуд фестивалі сприяють формуванню спільноти джиперів, де можна обмінюватися досвідом, зустрічати нових людей і насолоджуватися пригодами разом. Залежно від конкретного фестивалю, вони можуть включати змагання, конкурси, екскурсії та соціальні заходи. Важливо дотримуватися правил безпеки та берегти природне середовище під час участі у цих заходах.

Література

1. Кляп М. П. Сучасні різновиди туризму /Кляп М. П., Шандар Ф. Ф. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://pidru4niki.com/1679042243564/turizm/ekonomniy_turizm_zaoschadliviy_turizm_garyachi_turi.
2. Бабкін О.В. Спеціальні види туризму – Р-в-на-Дону: Фенікс, 2008. – 252 с.

3. Жердьов А. Е. Екстремальний туризм в Україні: сучасний стан та перспектива розвитку /Жердьов А. Е., Притков В. Ю. // – 51 с.
4. Джи́пінг у закарпатті – справжнє незабутнє сафари! [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://prokarpaty-tour.info/uk/dzhiping-zakarpattie/>
5. Джи́пінг на природних територіях [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Джи́пінг_на_природних_територіях
6. Гори та джи́пінг: автотрофі по бездоріжжю українських законів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://tvoemisto.tv/exclusive/gory-ta-dzhiping-avtotrofi-po-bezdorizhzhju-ukrainskykh-zakoniv-120952.html>
7. The Different Types of Off-Roading [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://topliftpros.com/blogs/news/the-different-types-of-off-roading>
8. Impact Assessment of Off-Road Activities for Sustainable Tourism Management in Khao Krajaome, Thailand [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://scialert.net/fulltext/?doi=jest.2017.197.205>
9. Most Common Off-Roading Problems You May Face [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://topliftpros.com/blogs/news/most-common-off-roading-problems-you-may-face>
10. Adamski, P., Ciapała, S., Gmyrek, K., Kolasińska, A., Mroczka, A., & Witkowski, Z. (2014). Negatywne konsekwencje przeżyczenia szlaków w Pienińskim Parku Narodowym i rezerwacie przyrody Wąwóz Homole. *Folia Turistica*, 31, 147-164
11. Great Offroad Trails for your Namibia Self-Drive Safari Roadtrip [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.ruggedroadtrips.com/post/10-great-offroad-trails-for-your-namibia-self-drive-safari-roadtrip>
12. Як джи́пінг впливає на біорізноманіття? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://epl.org.ua/announces/yak-dzhiping-vplyvae-na-bioriznomanittya/>
13. «Польські джипери кажуть, що в Україні можна все»: як влаштовують офроуд-ралі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://lviv1256.com/news/polski-dzhypery-kazhut-shcho-v-ukraini-mozhna-vse/>
14. ГОРИ ТА ДЖИПІНГ: АВТОТРОФІ ПО БЕЗДОРИЖЖЮ УКРАЇНСЬКИХ ЗАКОНІВ. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://tvoemisto.tv/exclusive/gory-ta-dzhiping-avtotrofi-po-bezdorizhzhju-ukrainskykh-zakoniv-120952.html>
15. Про проблеми джи́пінгу в Україні. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.naturexperts.org/pro-problemy-dzhipingu-v-ukrayini/>
16. Cater, C.I. (2017). Tourism on two wheels: Patterns of motorcycle leisure in Wales. *Tourism Management*, 61, 180-189. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2017.02.007>
17. Ykes, D., & Kelly, K.G. (2016). Motorcycle drive tourism leading to rural tourism opportunities. *Tourism Economics*, 22(3), 543-557. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://doi.org/10.5367/te.2014.0454>
18. Бабарицька В.М., Малиновська О.Ю. Менеджмент туризму. Туроперейтинг. 2-ге вид., перероб. та доп. К.: Альтерпрес, 2008. 286 с.
19. Абрамов В., Оплаканець К. Перспективи розвитку екстремального туризму. *Вісник Харківської національної академії міського господарства*. 2012. № 4. С. 77–79.
20. Казаков В. Екстремальний туризм на Криворіжжі. *Дніпропетровський альманах*. 2009. № 3(1). С. 44–12.
21. Кляп М., Шандор Ф. Сучасні різновиди туризму. К.: Знання, 2011. 334 с.
22. Фокін С. Туризмологічні аспекти спортивного туризму. *Наук. Вісник ІМВ НАУ*. 2010. № 2. С. 207–213.
23. Притков В., Жердьов А. Екстремальний туризм в Україні: сучасний стан та перспектива розвитку. *Географія та туризм*. 2012. № 1. С. 44–52.
24. Бут Т. В. Визначення проблем та перспектив розвитку екстремального туризму в Україні. *Менеджмент та підприємництво: тренди розвитку*. 2019. № 1 (07). С. 18–30.
25. Притков В.Ю., Жердьов А.Е. Екстремальний туризм в Україні: сучасний стан та перспектива розвитку / В.Ю. Притков, А.Е. Жердьов // *Географія та туризм*. – 2012, С 44-51.
26. Наземні види екстремального туризму [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://vseoturizme.com/uk/priklyuchencheskij-turizm/61-zemnievidi.html>.
27. Флайбордінг – новий вид екстремального відпочинку [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://go-go.ua/vodni-vrazhennya/flybord>.
28. Уварова Г. Рекреаційно-туристичний потенціал України// *Географія та основи економіки в школі*. – 2008. – №2. – с. 29.
29. Стафійчук В. І. Рекреалогія : навч. посіб. / В. І. Стафійчук. – К : Альтерпрес, 2006. – 264 с.
30. Ринки туристичних послуг: стан і тенденції розвитку: монографія / під заг. ред. В. Г. Герасименка. – Одеса: Астропринт, 2013. – 304 с.

31. Паньків Н. Туристичне ресурсознавство: Навчальний посібник / Н Паньків. – Львів: Український бестселер, 2011. – 238 с.

Referense

1. Kliap M. P. Suchasni riznovydy turyzmu /Kliap M. P., Shandar F. F. // [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: https://pidru4niki.com/1679042243564/turizm/ekonomniy_turizm_zaoschadliviy_turizm_g_aryachi_turi.
2. Babkin O.V. Spetsialni vydy turyzmu – R-v-na-Donu: Feniks, 2008. – 252 s.
3. Zherdov A. E. Ekstremalni turyzm v Ukraini: suchasnyi stan ta perspektyva rozvytku /Zherdov A. E., Prytkov V. Yu. // – 51 s.
4. Dzhypinh u zakarpatti – spravzhnie nezabutnie safari! [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <https://prokarpaty-tour.info/uk/dzhiping-zakarpattie/>
5. Dzhypinh na pryrodnykh terytoriiakh [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: https://uk.wikipedia.org/wiki/Dzhypinh_na_pryrodnykh_terytoriiakh
6. Hory ta dzhypinh: avtotrofi po bezdorizhzhii ukrainskykh zakoniv [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: https://tvoemisto.tv/exclusive/gory_ta_dzhiping_avtotrofi_po_bezdorizhzhii_ukrainskykh_zakoniv_120952.html
7. The Different Types of Off-Roading [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <https://topliftpros.com/blogs/news/the-different-types-of-off-roading>
8. Impact Assessment of Off-Road Activities for Sustainable Tourism Management in Khao Krajome, Thailand [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <https://scialert.net/fulltext/?doi=jest.2017.197.205>
9. Most Common Off-Road Problems You May Face [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <https://topliftpros.com/blogs/news/most-common-off-roading-problems-you-may-face>
10. Adamski, P., Ciapała, S., Gmyrek, K., Kolasińska, A., Mroczka, A., & Witkowski, Z. (2014). Negatywne konsekwencje przegęszczenia szlaków w Pienińskim Parku Narodowym i rezerwacie przyrody Wąwóz Homole. *Folia Turistica*, 31, 147-164
11. Great Offroad Trails for your Namibia Self-Drive Safari Roadtrip [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <https://www.ruggedroadtrips.com/post/10-great-offroad-trails-for-your-namibia-self-drive-safari-roadtrip>
12. Yak dzhypinh vplyvaie na bioriznomanittia? [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://epl.org.ua/announces/yak-dzhiping-vplyvaie-na-bioriznomanittia/>
13. «Polski dzhypery kazhut, shcho v Ukraini mozhna vse»: yak vlashtovuiut ofroud-rali [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <https://lviv1256.com/news/polski-dzhypery-kazhut-shcho-v-ukraini-mozhna-vse/>
14. HORY TA DZHYPINH: AVTOTROFI PO BEZDORIZHZHII UKRAINSKYKH ZAKONIV. [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: https://tvoemisto.tv/exclusive/gory_ta_dzhiping_avtotrofi_po_bezdorizhzhii_ukrainskykh_zakoniv_120952.html
15. Pro problemy dzhypinhu v Ukraini. [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.naturexperts.org/pro-problemy-dzhipingu-v-ukrayini/>
16. Cater, C.I. (2017). Tourism on two wheels: Patterns of motorcycle leisure in Wales. *Tourism Management*, 61, 180-189. [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2017.02.007>
17. Ykes, D., & Kelly, K.G. (2016). Motorcycle drive tourism leading to rural tourism opportunities. *Tourism Economics*, 22(3), 543-557. [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <https://doi.org/10.5367/te.2014.0454>
18. Babarytska V.M., Malynovska O.Iu. Menedzhment turyzmu. Turopereitynh. 2-he vyd., pererob. ta dop. K.: Alterpres, 2008. 286 s.
19. Abramov V., Oplakanets K. Perspektivy rozvytku ekstremalnoho turyzmu. *Visnyk Kharkivskoi natsionalnoi akademii miskoho hospodarstva*. 2012. № 4. S. 77–79.
20. Kazakov V. Ekstremalni turyzm na Kryvorizhzhii. *Dnipropetrovskiy almanakh*. 2009. № 3(1). S. 44–12.
21. Kliap M., Shandar F. Suchasni riznovydy turyzmu. K.: Znannia, 2011. 334 s.
22. Fokin S. Turyzmolohichni aspekty sportyvnoho turyzmu. *Nauk. Visnyk IMV NAU*. 2010. № 2. S. 207–213.
23. Prytkov V., Zherdov A. Ekstremalni turyzm v Ukraini: suchasnyi stan ta perspektyva rozvytku. *Heohrafiia ta turyzm*. 2012. № 1. S. 44–52.
24. But T. V. Vyznachennia problem ta perspektiv rozvytku ekstremalnoho turyzmu v Ukraini. *Menedzhment ta pidpriemnytstvo: trendy rozvytku*. 2019. № 1 (07). S. 18–30.
25. Prytkov V.Iu., Zherdov A.E. Ekstremalni turyzm v Ukraini: suchasnyi stan ta perspektyva rozvytku / V.Iu. Prytkov, A.E. Zherdov // *Heohrafiia ta turyzm*. – 2012, S 44-51.
26. Nazemni vydy ekstremalnoho turyzmu [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <http://vseoturizme.com/uk/priklyuchencheskij-turizm/61-zemnievidi.html>.
27. Flaibordinh – novyi vyd ekstremalnoho vidpochynku [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <http://go-go.ua/vodni-vrazhennya/flybord>.
28. Uvarova H. Rekreatsiino-turystychnyi potentsial Ukrainy// *Heohrafiia ta osnovy ekonomiky v shkoli*. – 2008. – №2. – s. 29.
29. Stafiiichuk V. I. Rekreatsiia : navch. posib. / V. I. Stafiiichuk. – K : Alterpres, 2006. – 264 s.
30. Rynky turystychnykh posluh: stan i tendentsii rozvytku: monohrafiia / pid zah. red. V. H. Herasymenka. – Odesa: Astroprint, 2013. – 304 s.
31. Pankiv N. Turystychni resursoznnavstvo: Navchalnyi posibnyk / N Pankiv. – Lviv: Ukrainyskyi bestsel, 2011. – 238 s.